

Paulina Koperna
Akademia Ignatianum w Krakowie

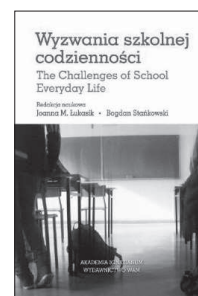
Nauczyciel „uwikłany” w system

Teacher “Entangled” in the System

Joanna M. Łukasik, Bogdan Stańkowski (red.),
Wyzwania szkolnej codzienności,
Akademia Ignatianum w Krakowie,
Wydawnictwo WAM, Kraków 2015, ss. 260

Codziennność, czyli ogólnie rozumiane „życie dziejące się na co dzień”, wydaje się dla przeciętnego człowieka czymś zupełnie oczywistym. To pewne zjawiska, rytuały, zachowania czy sytuacje osadzone w jakimś kontekście, powtarzające się, cechujące się pewną zwyczajnością, mające miejsce w życiu każdego człowieka, nad którymi nikt zazwyczaj się nie zastanawia. Tymczasem owa codzienność znalazła ogromne zainteresowanie wśród badaczy, szczególnie współcześnie. I okazała się niezmiernie zajmująca, obfitująca w wielość perspektyw, zdarzeń, zjawisk, które można opisywać, wyjaśniać czy interpretować z różnych punktów widzenia.

Codziennność szkolna, jako kategoria dotycząca zdecydowanej większości społeczeństwa – jeśli spojrzeć na nią z perspektywy uczniów, ich rodziców oraz osób zajmujących się nią profesjonalnie, a więc nauczycieli, pedagogów, organizatorów procesu edukacji na różnych szczeblach władzy – jest również rzeczywistością intrygującą badaczy. Autorzy tekstów umieszczonych w tomie *Wyzwania szkolnej codzienności* zdecydowali się zaprezentować pewien wycinek tej rzeczywistości i zaprosić do dyskusji nad problemami, z jakimi zmagają się współczesna polska szkoła. W szczególny sposób

SPI Vol. 20, 2017/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

skupili się na osobie nauczyciela, jako jednego z elementarnych, obok ucznia, podmiotów procesu edukacyjnego i w wielu artykułach przedstawili codzienność szkolną właśnie z perspektywy problemów dotyczących nauczyciela.

Książka jest zbiorem artykułów zarysowujących pewien obraz szkolnej rzeczywistości w różnych ujęciach i skupiających się na wybranych zjawiskach związanych ze szkołą. Sami autorzy nie kryją się z tym, że jest to tylko pewne dotknięcie owej rzeczywistości, naświetlenie wielu rozmaitych kwestii, co ma na celu skłonić do refleksji nad tym, co z bliska wcale nie jest takie oczywiste, jak się wydaje. Praca składa się z trzech części: Nauczyciel w szkolnej codzienności, Oczekiwanie wobec nauczyciela oraz Edukacja zdrowotna w szkole, które grupują artykuły w zależności od tego, na co ich autorzy kładą największy nacisk.

Część pierwsza książki skupia się na nauczycielu jako tym, który w bardzo dużym stopniu odpowiada za to, jak postrzegana jest szkoła w codziennej rzeczywistości i który poprzez swoje relacje, tworzenie atmosfery oraz osobowość buduje pozytywny lub negatywny obraz tej ważnej społecznie instytucji.

Artykuł otwierający pracę, zatytułowany „*Bal przebierańców*” – *różne oblicza (pseudo)wspólnot pokoju nauczycielskiego*, podejmuje problematykę relacji oraz klimatu emocjonalnego, jakie panują wśród nauczycieli. Joanna M. Łukasik zwraca uwagę na to, że wysoka jakość szeroko rozumianych usług edukacyjnych zależy w dużej mierze od atmosfery panującej w szkole, tworzonej przez nauczycieli i uczniów – pełnej życzliwości, otwartości i wzajemnego zrozumienia. Na podstawie własnych badań diagnozuje jednak dosyć smutną rzeczywistość pokoju nauczycielskiego pełnego nieszczerości i negatywnych emocji, w którym dydaktycy trwają, nakładając symboliczne maski – typy zachowań, sposobów bycia w szkole. Na uwagę zasługuje oryginalna i trafna ich klasyfikacja – porównanie do zachowań wielu bohaterów pojawiających się w mitologii. Autorka nie poprzestaje na szczęście na diagnozie przykrych codzienności i proponuje rozwiązanie niosące nadzieję na poprawę.

Kolejny artykuł opisuje różne strategie przetrwania, stosowane przez nauczycieli w kontekście przekazywanego tzw. ukrytego programu szkoły. Jego autorki, Roma Kwiecińska i Danuta Stępień, zwracają uwagę na to, że jakość procesu edukacji zależy również

(poza klimatem szkoły, o czym mówiono w pierwszym artykule) od tego, w jaki sposób nauczyciel radzi sobie ze swoim własnym funkcjonowaniem w szkole, a co za tym idzie – także z trudnościami, jakie napotyka w pracy. W tekście podkreślono jak duży wpływ na edukację ma to, co nauczyciele myślą o sobie samych (i o sobie nawzajem), o uczniach oraz o samej działalności szkoły, a tym samym, czego tak naprawdę – obok oficjalnych i jawnych programów nauczania – można się nauczyć w szkole.

Artykuł *Nauczyciel wczesnej edukacji w percepcji uczniów – komunikat z badań* ukazuje szkolną rzeczywistość, a ściślej: postać nauczyciela z perspektywy osób najbardziej zaangażowanych czy może uwikłanych w proces edukacyjny, tj. uczniów wczesnych klas szkoły podstawowej. Monika Jurewicz, jego autorka, w ciekawy sposób opisuje w nim wyniki swoich badań dotyczących przede wszystkim tego, jak młodzi uczniowie widzą nauczyciela oraz jakie cechy powinien mieć według nich dobry nauczyciel. Podkreśla również to, że aby edukacja była skuteczna, należy słuchać uważnie tego, co mają do powiedzenia najmłodszy uczestnicy procesu edukacyjnego. Są oni bowiem „wnikliwymi obserwatorami życia szkolnego, dlatego też zasadne wydaje się poznanie opinii uczniów dotyczących preferowanego wizerunku nauczyciela wczesnej edukacji” (s. 45). Istotne staje się także ustosunkowanie się do tychże opinii przez samych nauczycieli. Tym bardziej, że – jak wynika z zaprezentowanych badań – uczniowie kreślą też obraz „nauczyciela marzeń”, posiadającego cechy możliwe do osiągnięcia przez przeciętnego człowieka.

W kolejnym artykule (Paulina Duda, *Autorytet nauczyciela w percepcji młodzieży*) poruszono problem autorytetu nauczyciela w kontekście przemian społeczno-kulturowo-ekonomicznych i kryzysu wartości w świecie z punktu widzenia młodzieży. Kwestię tę omówiono także odnosząc się do kompetencji komunikacyjnych nauczyciela jako ewentualnego autorytetu, co wydaje się być dla adolescentów bardzo ważne. Istotne – i z pewnością zasługujące na uznanie – jest przedstawienie w artykule propozycji wsparcia dla nauczycieli chcących poprawić swoje relacje z uczniami.

Część druga pracy koncentruje się na nieco szerszym ujęciu codzienności szkolnej. Odwołując się do jej tytułu – od nauczycieli oczekuje się szeroko rozumianego „nowego” podejścia do swojej pracy. Zamieszczone tu artykuły prezentują pokrótce różne rozwiązania,

z których mogliby korzystać dydaktycy poszukujący innych, ciekawszych form i metod pracy z uczniami.

Joanna Wnęk-Gozdek, autorka artykułu *Korepetycje jako alternatywa lekcji? Teoria i praktyka*, dokonuje pewnego rodzaju analizy porównawczej obu „propozycji” edukacyjnych. Bazując na czynnikach procesu kształcenia jako logicznie ułożonego systemu, analizuje przez jego pryzmat zarówno lekcje w szkole, jak i indywidualne korepetycje i wskazuje, że oba podejścia do ucznia posiadają tak mocne, jak i słabe strony. Wyraźnie jednak podkreśla, że to, co jest najważniejsze w procesie kształcenia, to chęci do nauki i zrozumienia danego zagadnienia (s. 116).

Pewnego rodzaju dobrą praktykę czy nawet wzór nauczyciela prezentuje Bogdan Stańkowski, przybliżając w swoim tekście (*Dialogiczna relacja wychowawcza mistrz – uczeń w systemie prewencyjnym Jana Bosko*) postać ks. Jana Bosko i jego mistrzowską relację ze swoimi wychowankami. Artykuł ten skłania przede wszystkim do poszukiwania odpowiedzi na pytania: w jaki sposób nauczyciel współczesny również dzisiaj może być dla swoich uczniów mistrzem, w jakich warunkach relacja mistrz–uczeń ma dziś szansę na powodzenie?

Kolejne dwa teksty – Anny M. Mróz (*Kompetencje temporalne nauczycieli jako wyznacznik sprawnego funkcjonowania w szkolnej codzienności*) oraz Anny K. Dudy (*Kompetencje i umiejętności coachingowe w codziennej praktyce nauczycieli*) – koncentrują się na kompetencjach dobrego nauczyciela we współczesnej, dynamicznej i ciągle zmieniającej się rzeczywistości. Pierwsza z autorek skupia się na kompetencjach temporalnych i wskazuje, że – oprócz podstawowych i licznych, wymaganych od dydaktyka i pedagoga kompetencji – również one stają się istotne. Aby być osobą skutecznie działającą w procesie edukacyjnym, trzeba bowiem działać w teraźniejszości, korzystając z doświadczeń przeszłości i pamiętając o celach, które osadzone są w przyszłości. Anna K. Duda z kolei prezentuje kluczowe kompetencje coachingowe, które „okazują się być spójne z właściwościami nauczyciela” (s. 157). Autorka zwraca również uwagę na to, że coaching, jako pewne novum w codzienności szkolnej, może stanowić jeden z kluczy do większej efektywności w pracy nie tylko dydaktycznej, ale także wychowawczej.

Kinga Sobieszkańska w artykule *Codziennosc szkolna na scenie – scena w szkolnej codzienności* w jasny i klarowny sposób opisuje dwie

dość rzadko używane metody pracy z uczniami – dramę oraz Teatr Forum, które wykorzystywane umiejętnie mogą stanowić takie „narzędzia wychowania, które [...] prowadzą do lepszego zrozumienia świata i innych oraz autentycznego poznania siebie” (s. 178). Ponadto warte zauważenia jest to, że dzięki tym sposobom pracy uczniowie stają się aktywnymi, samodzielными kreatorami działań. „Drama i Teatr Forum to metody, które nie bagatelizują codziennego życia i doświadczeń uczniów, ale pokazują ich niezwykłą wartość. Wkomponowane w szkolną codzienność, a także niekiedy ukazujące ją, stanowią szansę na pokazanie młodym ludziom, iż nie są tylko pierwszoplanowymi aktorami, ale także reżyserami swojego życia” (s. 191).

Ostatni w tej części artykuł (Joanna M. Łukasik, Anna M. Mróz, *Ocenianie kształtujące jako antidotum na niepowodzenia edukacyjne*) ukazuje bardzo ciekawy – i wydaje się, że efektywny – sposób na radzenie sobie z przykrą codziennością szkolną niejednego ucznia i nauczyciela, a mianowicie z niepowodzeniami edukacyjnymi. Autorki tekstu opisują w nim zalety oceniania kształtującego i wykorzystania informacji zwrotnej podczas kontroli i oceny w szkole. Wskazują, że o wiele wyższą, niż ocena w postaci cyfry, wartość dla ucznia (a także nauczyciela) ma rzetelna i obiektywna informacja o tym, co on wie i potrafi, nad czym powinien popracować, a także jakie są sposoby osiągnięcia pożądanego stanu – poziomu wiedzy i umiejętności.

Część trzecia pracy, pt. Edukacja zdrowotna w szkole, skupia się na aspektach kondycji zdrowotnej nauczycieli (Olga Wyzga, *Szkola promująca zdrowie... czy pokój nauczycielski też?*), możliwościach wprowadzania problematyki transplantologii jako kategorii związanej z promocją zdrowia w szkole (Barbara Pietryga, Helena Wrona-Polańska, *Transplantologia jako wyzwanie dla edukacji zdrowotnej w warunkach codzienności szkolnej*) oraz na kwestii ubóstwa i związanego z nim wykluczenia społecznego polskich dzieci i młodzieży (Urszula Tyluś, *Dzieci i młodzież w nierozwiązanej kwestii ubóstwa*). Autorki artykułów umieszczonych w tej części publikacji zwracają uwagę na bardzo istotne problemy, których nie można pominąć w dyskusji nad polską edukacją. Okazuje się, że kondycja nauczycieli w Polsce – mimo funkcjonujących programów promocji zdrowia – jest nieco zaniedbywana. Wydaje się, że w szkole najczęściej dba się o uczniów, zapominając o tym, że w procesie edukacyjnym równoważne są dwa podmioty – tak uczeń, jak i nauczyciel. Pewnego rodzaju postulatem

wynikającym z pierwszego tekstu tej części książki jest takie zorganizowanie działań związanych z promocją zdrowia, by były one nakierowane na wszystkich członków szkolnej społeczności (s. 229). Transplantologia jako wartościowe działania medyczne dla ludzi potrzebujących i podnoszenie świadomości społeczeństwa w tej kwestii to problematyka, którą sygnalizują autorki drugiego artykułu w tej części pracy. Należy tutaj zwrócić uwagę na to, jakie działania trzeba podjąć, by polska szkoła stała się czynnym podmiotem upowszechniającym tę formę ochrony ludzkiego życia. Natomiast Urszula Tyluś, naświetlając ważny problem, jakim jest ubóstwo dzieci i młodzieży w Polsce, prowokuje niejako do ponownego, dogłębnego pochylenia się nad kwestią wymagającą nie tylko wsparcia finansowego dla potrzebujących młodych ludzi, ale także apeluje o to, by ukazać, że inwestowanie w edukację to również klucz do wyjścia z tej trudnej sytuacji.

Wyzwania szkolnej codzienności to praca, która zarysowuje złożoną i bardzo różnorodną codzienność szkoły jako miejsca codziennych interakcji setek ludzi między sobą. Autorzy poszczególnych tekstów dotykają wielu różnych kwestii i sygnalizują rozmaite problemy, dla których wspólną płaszczyzną jest rzeczywistość szkolna. Cenne i warte uwagi jest to, że w większości swoje propozycje przedstawiają odwołując się do badań, co pozwala docenić, że nie stanowią one tylko teoretycznych rozważań, ale mają swoje uzasadnienie w praktyce. Niewątpliwie tym, co łączy wszystkie artykuły, jest przemożna chęć pracy nad poprawą jakości polskiej edukacji, szczególnie poprzez zadbanie o poszczególne podmioty procesu edukacyjnego – nauczycieli oraz uczniów. Tym, co ważne, wspólne i przede wszystkim wartościowe w tej publikacji, to również wskazanie, że dla polepszenia efektywności pracy nie zawsze potrzeba wielkich zmian systemowych – u podstaw kształcenia i wychowania leży zawsze dobro drugiego człowieka, otwartość na niego, życzliwość i zaufanie, którym można go obdarzyć. Zwrócenie uwagi na innych, wyjście do nich, serdeczność i poczucie humoru mogą się przełożyć na budowanie pozytywnej, cieplej atmosfery szkolnej, pełnej bezpieczeństwa, w której nauczyciele będą mogli się pozbyć masek i zrezygnować ze strategii przetrwania na rzecz autentycznego bycia z uczniem i pozostałymi nauczycielami, co z kolei pozwoli na odbudowanie autorytetu u dzieci i młodzieży. Praca nad kompetencjami i poszukiwanie

nowatorskich sposobów przekazywania wiedzy i umiejętności oraz alternatywny sposób ich oceniania mogą zaowocować wzrostem efektywności procesu nauczania i wychowania. Istotne jest również to, że nawet gdy istnieje potrzeba działań systemowych – w przypadku objęcia promocją zdrowia nauczycieli, opracowania systemu podnoszenia świadomości w dziedzinie transplantologii czy nowych modeli rozwiązań w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym – należy zacząć od uważnego, empatycznego, pełnego zrozumienia spojrzenia na drugiego człowieka. I takie właśnie wyzwania stoją dzisiaj przed współczesną polską szkołą.

Zamysłem autorów było, aby publikacja stała się podstawą do dyskusji i refleksji. W mojej opinii każdy zawarty w niej artykuł prowokuje do pytań – o stan polskiej edukacji, kondycję nauczycieli, o nowe możliwości kształtowania relacji między nauczycielami a uczniami i itp.

Publikację można polecić wszystkim tym, dla których codzienność szkolna jest bliska, a zatem nauczycielom – by mieli szansę niejako „z zewnątrz” przyjrzeć się swoim problemom i zdecydować, czy i jakich potrzebują zmian; dalej – studentom kierunków pedagogicznych, by jako młodzi nauczyciele wiedzieli, jakie stoją przed nimi wyzwania; jak również rodzicom uczniów, aby mieli możliwość innego niż na co dzień, bardziej refleksyjnego zbliżenia się do tej rzeczywistości, w której funkcjonują ich dzieci. Książka warta jest polecenia także tym wszystkim, którzy chcieliby postawić sobie pytania o edukację w Polsce, a tym samym ustalić punkt wyjścia do możliwych zmian – badaczom i specjalistom zajmującym się organizacją procesu edukacyjnego w sposób systemowy, na skalę krajową.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Mgr Paulina Koperna
studentka studiów doktoranckich
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
e-mail: pakumcia@gmail.com